

Kulatý stůl v Knihovně Václava Havla: The Past, Present and Future of Global Migration

Tereza Auzká

V kontextu současných debat o migraci a uprchlické krizi se 20. června 2016 v Knihovně Václava Havla uskutečnila diskuse u kulatého stolu s názvem *The Past, Present and Future of Global Migration (Minulost, současnost a budoucnost světové migrace)*. Ojedinelého setkání, jehož cílem bylo diskutovat o aktuální uprchlické problematice v širším historickém kontextu, se zúčastnili přední historikové z Řecka, Kypru, USA a Belgie. Událost, organizovanou Fakultou sociálních věd UK a Knihovnou Václava Havla s podporou Velvyslanectví USA v České republice, zahájil uvítáním Michael Žantovský, ředitel Knihovny Václava Havla.

Hlavní témata kulatého stolu se nesoustředila pouze na současnou migrační krizi, ale dotýkala se migrace jako obecného fenoménu. Diskutující předkládali příklady uprchlických vln 20. století a věnovali se jejich příčinám i důsledkům. Nebyly opomenuty ani případy nucených migrací ve snaze etnicky homogenizovat státní teritorium a zjednodušit tak budování jednotného národa a národní identity.

Právě nucené migrace ve 20. století byly hlavním tématem prezentace Harryho Tzimitrase, odborníka na mezinárodní právo a geopolitiku z *PRIO Cyprus Centre*. Tzimitras zmiňoval především řecko-tureckou výměnu obyvatel v letech 1922–1924 a zdůraznil její důsledky, které negativně ovlivňují dotčené společnosti dodnes. Závěrem Tzimitras představil současný mezinárodní projekt *Twice a Stranger (Dvakrát cizincem)*, který se věnuje dějinám nucené migrace v Evropě i ve světě (viz <http://www.twiceastranger.net/>).

Basil C. Gounaris, profesor soudobých dějin na Aristotelově univerzitě v Soluni, navázal na předchozí prezentaci teoretickou přednáškou o významu uprchlíků při budování národní identity v regionu jihovýchodní Evropy. Podle Gounarise hrají uprchlíci podstatnou roli pro balkánské státy, které uprchlíky využívají jako nástroj k dosažení etnicky homogenního státu či případně expanzi teritoria.

Národní identitu tematizoval ve své prezentaci i Pieter Lagrou, profesor historie na *Université Libre de Bruxelles*. Lagrou na začátku odmítl myšlenku opakování historie, později však nabídl paralely k současné migrační krizi v uprchlické politice evropských států během druhé světové války. Zmínil, že v průběhu války evropské státy v řešení uprchlické krize naprosto selhaly. Současně se Lagrou dotkl problému stereotypizace uprchlíků, jejichž vzhled či náboženství u mnoha Evropanů vyvolává strach či nenávisť stejně jako před sto lety. Závěrem Lagrou vzbudil vzrušenou diskuzi o konceptu identity, když vyběhl posluchače ke změně své vlastní identity.

V poslední přednášce Suzanne Brown-Flemingová z *U.S. Holocaust Memorial Museum* ve Washingtonu D.C. představila svůj výzkum týkající se uprchlíků, kterým po skončení druhé světové války nebyl povolen vstup do USA. Suzanne Brown-Flemingová na konkrétních příkladech ukázala neobjektivní důvody pro odmítnutí uprchlíků, jako například fyzický vzhled, národnost, náboženství atd. Brown-Flemingová na základě svého archivního výzkumu sledovala osobní výpovědi žadatelů o přijetí do USA, i tvrdé hodnotící posudky některých přijímacích úředníků. Analyzovala dotazníky vyplněné Židy, přicházejícími z poválečné Evropy, kteří nezískali povolení ke vstupu do USA, protože úřady je nepovažovali za uprchlíky. Jiné archivní materiály dokládaly odmítavý postoj amerických úřadů k přijímání uprchlíků „žluté rasy“, jak tomu bylo v případě odmítnutí dětí kalmyckého původu (potomci mongolských kmenů, sovětským režimem považovaní za nebezpečné). Suzanne Brown-Flemingová tak ve své přednášce zdůraznila nutnost pohlížet na migrační krize nejen pohledem čísel, ale i skrze osudy jednotlivců.

Po skončení jednotlivých přednášek následovala diskuse moderovaná Kateřinou Královou z *Institutu mezinárodních studií FSV UK*. Debata byla otevřená pro posluchače v sálu, z nichž mnozí byli účastníky již čtvrtého ročníku prestižního mezinárodního letního semináře *Nationalism, Religion and Violence in Europe* (*Nacionalismus, náboženství a násilí v Evropě*), kteří v hojném počtu využili příležitosti položit své otázky přítomným renomovaným historikům. V příštím roce v organizaci semináře Prahu opět vystřídá řecká Soluň.

37^η Ετήσια Συνάντηση του Τομέα Γλωσσολογίας του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης (ΑΠΘ), Θεσσαλονίκη 12-14 Μαΐου 2016

Jerneja Kavčič

Στις αρχές Μαΐου του 2016, ο Τομέας Γλωσσολογίας του Τμήματος Φιλολογίας ΑΠΘ διοργάνωσε, υπό την αιγίδα της Επιτροπής Ερευνών ΑΠΘ και του Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών, την ετήσια συνάντησή του. Πρόκειται για μία από τις δύο μεγάλες επιστημονικές συναντήσεις με εστίαση στην ελληνική γλώσσα σε ολόκληρη την διαχρονία της. Σε αντίθεση με το Διεθνές Συνέδριο Ελληνικής Γλωσσολογίας, το οποίο διοργανώνεται ανά δύο χρόνια σε ένα από τα ελληνικά ή ξένα πανεπιστήμια,

η συνάντηση αυτή είναι ετήσια και διεξάγεται στο ΑΠΘ (τα τελευταία χρόνια, στις καινούργιες αίθουσες του Κέντρου Διάδοσης Ερευνητικών Αποτελεσμάτων). Αν και οι περισσότεροι ομιλητές προέρχονται συνήθως από τα ελληνικά πανεπιστήμια και ερευνητικά ιδρύματα, το συνέδριο στη Θεσσαλονίκη ελκύει επίσης το ενδιαφέρον ξένων γλωσσολόγων, ενώ οι επίσημες γλώσσες του είναι η ελληνική και η αγγλική. Γενικότερα, η ετήσια συνάντηση του Τομέα Γλωσσολογίας του ΑΠΘ αποτελεί μια από τις κυριότερες πηγές ενημέρωσης για γλωσσολόγους που ενδιαφέρονται για τις πρόσφατες εξελίξεις στον χώρο της ελληνικής (καθώς και γενικής) γλωσσολογίας, καθώς και την ευκαιρία να παρουσιάσουν την ερευνητική τους δραστηριότητα.

Η φετινή συνάντηση του Τομέα Γλωσσολογίας ήταν η 37^η στη σειρά. Το κυρίως συνέδριο έλαβε χώρα στις 13 και 14 Μαΐου, ενώ στις 12 Μαΐου προηγήθηκε η προσυνεδριακή ημερίδα για μεταπτυχιακούς φοιτητές και φοιτήτριες. Συμμετείχαν έξι προσκεκλημένοι και πάνω από εβδομήντα άλλοι ομιλητές από την Ελλάδα και από άλλες χώρες (Γερμανία, Ιταλία, Πολωνία, Γερμανία, Αγγλία, Ουκρανία, Σλοβενία κτλ.) Δυστυχώς μία από τις ομιλίες ακυρώθηκε λόγω ατυχήματος του προσκεκλημένου ομιλητή. Την τελευταία ημέρα του συνεδρίου παρουσιάστηκαν και γραπτές ανακοινώσεις.

Πολλές φορές η οργανωτική επιτροπή προτείνει στους ομιλητές θέμα συζήτησης, π.χ. η 30^η συνάντηση το 2009 αφιερώθηκε στη μνήμη του πασίγνωστου Έλληνα γλωσσολόγου Μανόλη Τριανταφυλλίδη. Η φετινή συνάντηση, αν και δεν εστιάστηκε σε συγκεκριμένο γλωσσολογικό ζήτημα, συμπεριλάμβανε ωστόσο δύο θεματικές ημερίδες. Και οι δυο τους αφορούσαν την εφαρμοσμένη γλωσσολογία και τιτλοφορούντο «Ο ρόλος της γλωσσολογίας στη γλωσσική διδασκαλία και την κλινική πρακτική» και «Τα υπολογιστικά μοντέλα ανάλυσης φυσικής γλώσσας και οι εφαρμογές τους στη γλωσσική τεχνολογία». Η επιλογή αυτή φαίνεται εύστοχη, μια και πρόκειται για ζητήματα που ελκύουν ιδιαίτερα το ενδιαφέρον των σύγχρονων γλωσσολόγων. Οι ανακοινώσεις των θεματικών ημερίδων συζητούσαν τα προαναφερθέντα θέματα από την οπτική (κυρίως) της ελληνικής γλώσσας και παρουσίασαν, μεταξύ άλλων, την πλούσια ερευνητική δραστηριότητα πάνω σε θέματα διδασκαλίας της νέας ελληνικής γλώσσας.

Όπως κάθε χρόνο, οι επιλεγμένες ανακοινώσεις του συνεδρίου θα εκδοθούν στα *Πρακτικά της Ετήσιας Συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας του ΑΠΘ*, τα οποία έχουν κατά κανόνα ως τίτλο *Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα*. Αξίζει να σημειωθεί ότι τα πρακτικά αυτά αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα γλωσσολογικά δημοσιεύματα με θέμα την ελληνική γλωσσολογία, που εκδίδονται στην Ελλάδα. Ως γνωστόν, τα πρακτικά του συνεδρίου του 2006 και των μεθεπόμενων ετών είναι διαθέσιμα και σε ηλεκτρονική μορφή στην ιστοσελίδα του *Ινστιτούτου Νεοελληνικών Σπουδών*.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τους γλωσσολόγους που συμμετείχαν στο φετινό συνέδριο είχε και η 13^η *Διεθνής Έκθεση Βιβλίου*, η οποία έλαβε χώρα κατά την διάρκεια του συνεδρίου σε μία από τις αίθουσες της *Διεθνούς Έκθεσης της Θεσσαλονίκης* όπου παρουσίασε της δραστηριότητές του και το *Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας*.

Δ. Ν. Μαρωνίτης (1929–2016)**Ο Θεμελιωτής μιας νέας σχέσης ανάμεσα στην αρχαία και τη νεότερη ελληνική φιλολογία**

Βενετία Αποστολίδου

Στις 12 Ιουλίου 2016 έφυγε από τη ζωή ο δάσκαλος πολλών από μας Δημήτρης Μαρωνίτης. Ο Δημήτρης Μαρωνίτης υπήρξε κορυφαίος, διεθνούς φήμης κλασικός φιλόλογος, μελετητής της νεοελληνικής λογοτεχνίας που συνέβαλε στη διαμόρφωση της επιστήμης της Νεοελληνικής Φιλολογίας, μεταφραστής των ομηρικών επών σε μια σύγχρονη δυναμική γλώσσα, δραστήριος διανοούμενος με διακριτή παρουσία στην πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική ζωή της Ελλάδας στα τελευταία πενήντα χρόνια. Λάτρης του θεάτρου και του κινηματογράφου, δεινός ομιλητής και δάσκαλος, σφράγισε με τον έναν ή τον άλλον τρόπο τις ζωές των μαθητών του αλλά και δίδαξε, με την εβδομαδιαία του επιφυλλίδα στην εφημερίδα *Το Βήμα* (από το 1971 μέχρι το θάνατό του), ακόμη και αυτούς που δεν τον είχαν καθηγητή στο Πανεπιστήμιο.

Ο Δημήτρης Μαρωνίτης γεννήθηκε το 1929 στη Θεσσαλονίκη από εργατική οικογένεια. Φοίτησε στο *Πειραματικό Σχολείο Θεσσαλονίκης* στο οποίο πήρε γερές βάσεις και στα αρχαία και στα νέα ελληνικά από σημαντικούς καθηγητές όπως ο ποιητής Γιώργος Θέμελης. Ξεκίνησε τις σπουδές του στη *Φιλοσοφική Σχολή* το 1947 και πήρε μέρος στις ιστορικές θεατρικές παραστάσεις που σκηνοθέτησε ο Λίνος Πολίτης, την *Ερωφίλη* το 1949 και τη *Θυσία του Αβραάμ* το 1950. Ο Πολίτης υπήρξε αγαπημένος του καθηγητής, όπως και ο Γιάννης Κακριδής ο οποίος τον προσέλαβε ως άμισθο βοηθό από το 1953 έως το 1958 που έφυγε στη Γερμανία, στο Μάιντς και τη Φρανκφούρτη για μεταπτυχιακές σπουδές με υποτροφία Humboldt. Εκεί ολοκληρώνει τη διδακτορική του διατριβή με θέμα *Έρευνες στο ύφος του Ηρόδοτου · μια μορφή υπερβατού* η οποία εγκρίνεται το 1961 από τη *Φιλοσοφική Σχολή Θεσσαλονίκης* και δημοσιεύεται έναν χρόνο αργότερα στην *Επιστημονική Επετηρίδα της Φιλοσοφικής Σχολής*. Το 1964 ολοκληρώνει τη διατριβή για υφηγεσία με τίτλο *Εισαγωγή στον Ηρόδοτο* η οποία ενσωματώνεται στον πρώτο τόμο των *Ιστοριών του Ηρόδοτου* που εκδίδεται την ίδια χρονιά από τον Γκοβόστη και αποτελεί την πρώτη έκδοση ενδογλωσσικής μετάφρασης του Μαρωνίτη.¹ Διορίζεται εντεταλμένος υφηγητής της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας. Έκτοτε είχε μια λαμπρή σταδιοδρομία ως κλασικός φιλόλογος ενώ αποτελούν ανυπολόγιστη προσφορά στα ελληνικά γράμματα οι μεταφράσεις της *Οδύσσειας* και της *Ιλιάδας* · για την δεύτερη βραβεύτηκε με το *Κρατικό Βραβείο*

1 Βιογραφικά στοιχεία στο Καρατζόλα, Ε. 2010. Δ. Ν. Μαρωνίτης: Μέρη & έργα. Στο Ν. Βαγενάς (επιμ.). *Επέτειος. Κρίσεις και σχόλια για το έργο του Δ. Ν. Μαρωνίτη 2008–2009*. Αθήνα, 11–17.

απόδοσης έργου της αρχαίας γραμματείας στα νέα ελληνικά το 2011.² Πασίγνωστα βιβλία του για την αρχαία ελληνική φιλολογία, προσιτά στον σύγχρονο αναγνώστη είναι: *Αναζήτηση και νόστος του Οδυσσέα* (2014) · *Έπος και Δράμα* (2014) και βέβαια τα *Ομηρικά μεγαθέματα. Πόλεμος – Ομιλία – Νόστος* (1999).

Ένα χρόνο περίπου μετά την κήρυξη της δικτατορίας (Φεβρουάριος 1968) ο Μαρωνίτης απολύεται από το Πανεπιστήμιο μαζί με τους καθηγητές Εμμ. Κριαρά, Σ. Καρατζά και Μ. Σακελλαρίου. Αρχίζει μια σκληρή περίοδος διώξεων. Συνελήφθη τρεις φορές, το 1969, το 1971 και το 1973, κρατήθηκε αρκετούς μήνες στο ΕΑΤ-ΕΣΑ με σοβαρές επιπτώσεις στην υγεία του. Αφέθηκε ελεύθερος με τη Γενική Αμνηστία του 1973. Το 1971 ξεκίνησε τη συνεργασία με την εφημερίδα *Το Βήμα* η οποία συνεχίστηκε έως το θάνατό του. Στις επιφυλλίδες του εκείνα τα χρόνια και ιδίως σε αυτές του φθινοπώρου του 1973 καταφέρεται ανοιχτά κατά των ολοκληρωτικών καθεστώτων. Συμμετείχε στην ιστορική έκδοση *Δεκαοχτώ Κείμενα* το 1970 και υπήρξε, μαζί με τον Αλέξανδρο Αργυρίου και τον Αλέξανδρο Κοτζιά, συνεκδότης του περιοδικού *Η Συνέχεια*. Όπως φαίνεται από τα παραπάνω, οι διώξεις και η ανωμαλία της δικτατορίας είχαν χτυπήσει για τα καλά την πόρτα της *Φιλοσοφικής Σχολής Θεσσαλονίκης*. Εκτός από πολλούς φοιτητές που καταδικάστηκαν, φυλακίστηκαν και φυσικά απέστειλαν τις σπουδές τους, ο Μαρωνίτης ήταν εκείνος από τους διδάσκοντες που υπέστη τις σκληρότερες συνέπειες του καθεστώτος. Με τη μεταπολίτευση επανέρχεται στη θέση του εντεταλμένου υφηγητή ενώ τον Μάιο του 1975 εκλέγεται καθηγητής στην Α' έδρα Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας.

Ο Μαρωνίτης από νέος αγαπούσε την αρχαία και τη σύγχρονη ελληνική λογοτεχνία το ίδιο και ξεκίνησε τις μελέτες του πάνω στη νεότερη ελληνική ποίηση πολύ νωρίς, το 1961, με δημοσίευμα στο περιοδικό *Κριτική* που διηύθυνε ο Μανόλης Αναγνωστάκης στη Θεσσαλονίκη. Από τα πρώτα του δημοσιεύματα επιδιώκει να θεμελιώσει στην προσέγγιση της νεοελληνικής λογοτεχνίας μια φιλολογική μέθοδο ενώ ταυτόχρονα επιδεικνύει τόλμη, αντιρρητικό πνεύμα και πολύ αναπτυγμένη κριτική συνείδηση.

Θα αναφερθώ διεξοδικότερα, λόγω της ειδικότητάς μου, στη συμβολή του στη Νεοελληνική Φιλολογία. Τον απασχόλησε ιδιαίτερα η μοντέρνα ποίηση, ένα πεδίο που έως τότε ήταν αποκλειστικό προνόμιο της εξωπανεπιστημιακής κριτικής, και έθεσε φιλολογικές προϋποθέσεις για την προσέγγιση και την αξιολόγησή της. Ταυτόχρονα υπήρξε ο πρώτος πανεπιστημιακός καθηγητής ο οποίος συνέδεσε τα μελετώμενα θέματα ή πρόσωπα με την πολιτική συγκυρία. Ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον Καβάφη, τον Σεφέρη, τον Ελύτη, τον Ρίτσο, την πρώτη μεταπολεμική ποιητική

2 *Ομήρου Οδύσσεια*. Θεσσαλονίκη 2009. *Όμηρος, Ιλιάς*. Αθήνα 2010. Για την προσφορά του στα κλασικά γράμματα βλ. Ρεγκάκος, Α. – Καζάκης, Γ. (επιμ.) 2009. *Euphrosyne. Studies in the Ancient Epic, and its Legacy in Honor of Dimitris N. Maronitis*. Stuttgart.

γενιά και ιδιαίτερα την τριάδα Αναγνωστάκης – Πατρίκιος – Αλεξάνδρου αλλά και τον Τάκη Σινόπουλο τον οποίο εκτιμούσε ιδιαίτερα ως ποιητή και κριτικό. Από τους πεζογράφους ασχολήθηκε ιδιαίτερα με τον Γιώργο Χειμωνά. Σημαντικά βιβλία του είναι: *Οι εποχές του Κρητικού* (1975) · *Ποιητική και πολιτική ηθική. Πρώτη μεταπολεμική γενιά. Αλεξάνδρου – Αναγνωστάκης – Πατρίκιος* (1976) · *Όροι του λυρισμού στον Οδυσσέα Ελύτη* (1980) · *Μίλτος Σαχτούρης. Άνθρωποι – Ζώα – Χρώματα – Μηχανές* (1980) · *Η ποίηση του Γιώργου Σεφέρη* (1984) · *Η πεζογραφία του Γιώργου Χειμωνά* (1986). Το 2007–2009 συγκέντρωσε τα κυριότερα μελετήματά του για τη νεοελληνική λογοτεχνία σε έξι τόμους, οργανωμένους κατά συγγραφέα, στις εκδόσεις Πατάκη με γενικό τίτλο *Γραφή και Ανάγνωση*.

Ο Μαρωνίτης είναι παράδειγμα δημιουργικής ανταπόκρισης στα αιτήματα μιας εποχής που φλέγονταν από την επιθυμία σύνδεσης του παρόντος με το παρελθόν, της πολιτικής με την τέχνη. Όρισε το μέτρο της σοβαρότητας σε αυτές τις συνδέσεις και ανέβασε τον πήχυ των σχετικών απαιτήσεων και της φιλολογικής και της λογοτεχνικής κριτικής. Εκεί όμως που η προσφορά του είναι ακόμη μεγαλύτερη είναι στη σύνδεση αρχαιογνωσίας και νεογνωσίας. Η Νέα Ελληνική Φιλολογία πάντοτε πιεζόταν να αρθεί στο ύψος της Αρχαίας Ελληνικής Φιλολογίας, ό,τι και να σήμαινε αυτό: έγκυρες εκδοτικές και ερμηνευτικές μέθοδοι, επιστημονική διατύπωση των υποθέσεων και των συμπερασμάτων · ταυτόχρονα πάντοτε υπολειπόταν σε κάτι το οποίο δεν δηλωνόταν με σαφήνεια. Ίσως θα μπορούσαμε σήμερα να το ονομάσουμε μορφωτικό κεφάλαιο. Ο Μαρωνίτης προσέγγισε τη Νέα Ελληνική Φιλολογία με το οπλοστάσιο και τη γνώση της αρχαίας ελληνικής λογοτεχνίας αλλά και με ταπεινότητα, με αγάπη γι' αυτήν την ίδια. Οι συγκρίσεις αρχαίων και νέων έργων, στις οποίες επιδόθηκε με επιμονή και με μία μεγάλη γκάμα μεθόδων και τρόπων, δεν αποσκοπούν ούτε στην επίδειξη αρχαιογνωσίας ούτε στην επιφανειακή «απόδειξη» της αξίας ή της ποιότητας της νεοελληνικής λογοτεχνίας μέσω μιας επισφαλούς συνέχειας. Οι συγκρίσεις αξιοποιούνται ως εργαλείο για την πλουσιότερη ανάγνωση και ερμηνεία των νέων έργων. Ο Μαρωνίτης επομένως, με το παράδειγμά του, ανέτρεψε τη σχέση Αρχαίας και Νέας Ελληνικής Φιλολογίας όπως είχε διαμορφωθεί έως τότε: η νεογνωσία δεν ανεβάζει το κύρος της μιμούμενη ή διδασκόμενη από την αρχαιογνωσία αλλά η αρχαιογνωσία τίθεται στην υπηρεσία της νεογνωσίας επειδή προφανώς η τελευταία θεωρείται, εκ προοιμίου και χωρίς καμιά ανάγκη απόδειξης, άξια προσοχής.

Sto let po Dawkinsovi: dvojí život „maloasijské řečtiny“

(Heleně Kurzové k 80. narozeninám)

Vít Boček

V roce 1916 vyšla v Cambridgi objemná kniha s názvem *Modern Greek in Asia Minor: A Study of the Dialects of Silli, Cappadocia and Phárasa with Grammar, Texts, Translations and Glossary*,¹ jejímž autorem byl britský vědec Richard MacGillivray Dawkins (1871–1955).² V letech 1909–1911 podnikl Dawkins terénní jazykový výzkum v řeckých vesnicích v Malé Asii. Jeho výstupem byla – vedle menší, přípravné práce³ – právě zmíněná monografie. Základ knihy tvoří jednak úvodní část, popisující jazykovou a etnickou situaci v lokalitách, které autor navštívil, jednak v rámci druhé části tři samostatné podkapitoly nastiňující podobu řečtiny v městečku Silli, v oblasti Kappadokie (asi 20 vesnic) a v oblasti Farasa (6 vesnic). Třetí část knihy, pojednávající o motivech v řeckých lidových vyprávěních z Malé Asie, sepsal Dawkinsův spolupracovník William R. Halliday. Čtvrtá část pak na prostoru zhruba tří set stran přináší záznamy téměř jednoho sta autentických nářečních textů – lidových příběhů z jednotlivých vesnic, a to v originálním znění se zrcadlovým překladem do angličtiny.

Kniha byla ve své době ojedinělým počinem. Představovala vlastně první souhrnnější práci o zmíněných novořeckých dialekttech; novořecká dialektologie se do té doby soustředila především na výzkum dialektů v samotném Řecku, nanejvýše existovaly práce věnující se severnějšimu maloasijskému dialektu pontského. Následkem tzv. maloasijské katastrofy došlo ve dvacátých letech 20. století

1 Dawkins (1916).

2 K Dawkinsovu životu a dílu viz například Halliday (1955), J. M. (1956) a zejména Mackridge (1990). Ve stručnosti lze uvést následující. Klasickou filologii vystudoval Dawkins poměrně pozdě, až na přelomu třetí a čtvrté dekády svého života; původně absolvoval na otcovo přání elektrotechniku. V letech 1902–1914 byl zaměstnán v Aténách jako archeolog v British School at Athens, z toho posledních osm let byl ředitelem této instituce provádějící výzkum na poli klasické filologie a archeologie. Za války sloužil v britském námořnictvu jako tlumočnick. Od roku 1920 až do své smrti pak působil v Oxfordu jako profesor středověké a moderní řečtiny. Od 20. let se soustředil zejména na výzkum řeckých lidových vyprávění, v jeho vědecké dráze tedy – po zanechání archeologického bádání – převážila složka folkloristická nad filologickou (podle Mackridge 1990: 209 se v Dawkinsově bibliografii týká filologie jen 17 položek z celkových 121). K východním novořeckým dialektům publikoval už jen dva další texty: Dawkins (1937) přináší analýzu pontského dialektu novořečtiny, založenou hlavně na autorových terénních výzkumech z roku 1914; Dawkins (1940) je pak širším pojednáním o novořeckých dialekttech vůbec, zaměřeným zejména na otázku jejich vnitřní klasifikace.

3 Dawkins (1910).

k odsunu řeckého obyvatelstva z Malé Asie a k jeho rozšíření v různých oblastech pevninského Řecka, čímž se výzkum jeho mluvy výrazně zkomplikoval. Ačkoliv byl ještě v období čtyřicátých až šedesátých let podniknut terénní výzkum kappadockého dialektu především v Thessalii a Makedonii a výsledky byly publikovány, zejména v podobě cenných dílčích monografií o mluvě jednotlivých vesnic, představuje Dawkinsova kniha i nadále podstatný zdroj informací o novořeckých dialektech zmiňovaných tří oblastí a každá práce o nich ve velké míře vychází z materiálu shromážděného Dawkinsem.⁴

Dawkinsova kniha, respektive materiál v ní shromážděný a probíraný, však vedle života v oboru moderní řecké dialektologie žije ještě jakýsi druhý, neméně pozoruhodný život. Je to život v oboru kontaktní lingvistiky. Dawkins se ve své práci samozřejmě nevyhnul analýzám hlavních nápadných rysů zkoumaných maloasijských dialektů řečtiny, totiž vlastností, které mají shodné či podobné s turečtinou a které se v nich mohly vyvinout pod jejím vlivem. Poprvé se – pokud vím – vliv turečtiny na maloasijské dialekty řečtiny dostal do kontextu obecné kontaktologie v monografii Thomasonové a Kaufmana,⁵ která patří k milníkům ve vývoji kontaktologie jako samostatné lingvistické disciplíny. Příklad vlivu turečtiny na maloasijskou řečtinu hraje v knize důležitou roli. Jednak je mu věnována jedna z případových studií,⁶ v níž se zcela vychází z Dawkinsova materiálu, jednak autorům tato turecko-řecká kontaktní situace průběžně v celé knize slouží jako prototypický příklad silného vlivu jazyka na jazyk (v rámci jejich teorie se jedná o tzv. *heavy borrowing*). V případové studii autoři pojednali o kontaktních rysech v oblasti lexika (přejímání plnovýznamových, ale také pomocných slov, zejména spojek a částic, z turečtiny), v hláskosloví (nahrazení interdentalních frikativ jinými, méně příznakovými hláskami, postvelární výslovnost [k]), v morfonologii (vznik vokální harmonie) a zejména v morfosyntaxi (přejetí derivačních i flekčních sufixů z turečtiny, ústup shody adjektiva s řídicím jménem, aglutinační prvky ve jmenné i verbální flexi, ústup gramatického rodu, ústup užívání členu, vyjádření posesivity sufixací pronominálního posesivního příznaku přímo ke jménu a změny slovosledu, především koncová pozice slovesa ve větě a pořadí závislý element – řídicí element). Thomasonová v posledních už téměř třiceti letech svůj

4 Soudilo se dokonce, že původní maloasijská nářečí přinesená řeckým obyvatelstvem do Řecka postupně v průběhu druhé poloviny 20. století zcela zanikla. V roce 2005 však grecisté Mark Janse a Dimitris Papazachariou objevili mluvčí kappadockého dialektu v jedné z makedonských vesnic; výzkum tohoto dialektu je tak od té doby obohacen o nový materiál získaný v této lokalitě.

5 Thomason – Kaufman (1988). Ojedinelé zmínky se však najdou i ve starších pracích Thomasonové, srov. Thomason (1980: 33).

6 Thomason – Kaufman (1988: 215–220).

obecný model jazykového kontaktu dále rozvíjí v řadě dílčích prací i monograficky a tureckému vlivu na novořecké dialekty v Malé Asii zde stále patří významné místo: ve většině textů autorka používá tento turecko-řecký kontakt k osvětlení jednotlivých dílčích aspektů své teorie.⁷ Vzhledem k tomu, že model Thomasonové se stal klasickou a hojně zastávanou teorií jazykového kontaktu, dostal se případ maloasijské řečtiny do velkého počtu obecně kontaktologicky zaměřených prací autorů nespécializovaných ani na řečtinu, ani na turečtinu.⁸ Často se v nich pak jen mechanicky přejímají závěry Thomasonové a Kaufmana o tom, že se jedná o případ masivního vlivu jednoho jazyka na druhý, při kterém dochází ke kontakto- vým jevům na všech rovinách jazyka.⁹

Rozšíření výkladu Thomasonové o tureckém vlivu na řecké dialekty v obecné kontaktologii však přináší i problémy. Potíž menšího významu představuje jedna terminologická nepřesnost. Thomasonová a Kaufman nazvali materiál, který od Dawkinse převzali, jako „Asia Minor Greek“. Od té doby je tento název v anglicky psaných kontaktologických pracích běžně užíván, což není příliš šťastné, neboť sugeruje, že se jedná o souhrnné označení všech maloasijských dialektů nové řečtiny, ačkoli se ve skutečnosti týká jenom řečtiny zmíněných tří oblastí, které Dawkins zpracoval, zejména dialektu kappadockého, v němž je turecký vliv nejsilnější. Výraznější nesnáze spočívá v tom, že právě jev nazývaný *heavy borrowing* je v rámci teorie Thomasonové diskutabilní a skutečně také diskutovaný a kritizovaný. Jak známo, Thomasonová rozlišuje dva základní typy jazykového kontaktu: přejímání (*borrowing*) a interferenci při přechodu k jinému jazyku (*interference through shift*), respektive interferenci při nedokonalém učení se druhému jazyku (*imperfect learning*). Při prvním typu kontaktu se přenášejí jazykové prvky z cizího jazyka do rodného jazyka mluvčího, při druhém typu kontaktu se naopak přenášejí jazykové prvky z rodného jazyka mluvčího do druhého jazyka, který si mluvčí teprve začíná osvojovat a postupně k němu přechází jako k svému hlavnímu jazyku. Rozlišení obou typů je učiněno na základě sociolingvistických faktorů (zachování versus zánik jazyka, nepřítomnost versus přítomnost nedokonalého učení). Při prvním typu kontaktu dochází primárně k přenosu lexikálních elementů, při druhém primárně k přenosu elementů strukturních (fonologie a gramatika), což je dáno různou mírou naučitelnosti (*learnability*) jednotlivých druhů jazykových elementů: lexikum se osvojuje snáze než struktura jazyka. Při vyšší intenzitě kontaktu nicméně i v prvním typu může dojít k přenosu elementů strukturních.

7 Viz Thomason (1997; 1998; 2001; 2003; 2008; 2009; 2015).

8 Výjimkou je v tomto ohledu Johanson (2002), ten však buduje vlastní, osobitou obecnou teorii jazykového kontaktu.

9 Srov. Gardani (2008), Matras (2009), Drinka (2010).

Thomasonová postuluje zprvu pěti-,¹⁰ posléze čtyřstupňovou¹¹ škálu intenzity jazykového přejímání, přičemž v obou variantách je právě *heavy borrowing* posledním stadiem, kdy je přenos elementů z nerodného jazyka do jazyka rodného nejsilnější. Sem kromě jiných případů autorka umísťuje i vliv turečtiny na řečtinu v Malé Asii. Problematicnost tohoto pojetí je dobře vidět ze srovnání s konkurenčním modelem jazykového kontaktu, který rovněž už od 80. let budoval Van Coetsem.¹² I on rozlišuje dva základní typy jazykového kontaktu: první označuje stejně jako Thomasonová jako přejímání (*borrowing*), druhý jako impozici (*imposition*). Při prvním typu kontaktu se přenášejí jazykové prvky z nedominantního jazyka bilingvního mluvčího do jeho jazyka dominantního, při druhém typu kontaktu se naopak přenášejí jazykové prvky z dominantního jazyka mluvčího do jeho jazyka nedominantního. Rozlišení obou typů není učiněno na základě kritéria sociolingvistického, nýbrž psycholingvistického, totiž faktoru dominance (zda se jedná o kontaktní vliv z hůře ovládaného jazyka směrem do lépe ovládaného jazyka, nebo naopak). Při prvním typu kontaktu dochází primárně k přenosu lexikálních elementů, při druhém primárně k přenosu elementů strukturních (fonologie a gramatika), což je dáno tzv. faktorem stability jazykových elementů (stabilnější je struktura jazyka, proto ji mluvčí v případě přejímání přenáší z nedominantního jazyka později než lexikum, zatímco v případě impozice si strukturu podržuje, a proto přenáší i do nedominantního jazyka). Dva základní typy kontaktu se v obou teoriích na první pohled shodují, ale ve skutečnosti je zde pronikavý rozdíl ve způsobu jejich vymezení. Bylo již také několikrát poukázáno na to, že rozsah obou pojmů se v obou teoriích nekryje. Některé případy, které v teorii Thomasonové spadají ještě pod první typ, přejímání (*borrowing*), patří již v teorii Van Coetsemově pod typ druhý, impozici.¹³ A jsou to právě případy na konci škály přejímání postulované Thomasonovou, a tedy i případ tureckého vlivu na maloasijské dialekty řečtiny. Ukazuje se přitom, že výpovědně silnější je výklad Van Coetsemův, protože další kontaktní situace různě po světě, které by v teorii Thomasonové spadaly pod *heavy borrowing*, vykazují jasně parametry druhého typu kontaktu, primárně jsou v nich totiž přenášeny strukturní rysy. V řadě dalších textů na to bylo upozorněno i v kontextu tureckého vlivu na řečtinu.¹⁴ Konkrétně lze rozdíl v obou výkladech shrnout následovně. Pro Thomasonovou probíhal celou dobu „lineárně“ jeden typ jazykového kontaktu, totiž přejímání (*borrowing*): původem řecké obyvatelstvo nejprve přejímalo turecké

10 Thomason – Kaufman (1988: 74–76).

11 Thomason (2001: 70–71).

12 Coetsem (1988; 2000).

13 Srov. Smits (1998), Winford (2007), Boček (2014: 124–143).

14 Srov. Marle (2003: 124–125), Winford (2005: 402–409; 2010: 179–181; 2013a: 382–384; 2013b: 50–51).

lexikum a při stále silnějším kontaktu obou etnik pak po „nasycení“ řecké mluvy tureckým lexikem začalo docházet i k přejímání rysů strukturních. Van Coetsem by se na tutéž kontakto­vou situaci díval dynamičtěji, počítal by s možnou proměnou jazykové dominance u konkrétních mluvčích: původem řecké obyvatelstvo nejprve přejímalo turecké lexikum; postupem času se ale v určitých skupinách těchto mluvčích stala dominantním jazykem turečtina (uměli ji již lépe než svůj mateřský jazyk, u něž naopak docházelo k atrici směřující k úplnému zániku) a z ní začali přenášet její strukturní rysy do svého nedominantního jazyka, řečtiny. Ve Van Coetsemově modelu se tedy počítá s oběma typy jazykového kontaktu, přejímáním i impozicí, a každým z těchto způsobů dochází k přenosu jiných druhů jazykových elementů. Výklad má oporu v konkrétních sociolingvistických informacích, které zprostředkoval Dawkins, například ve zprávě, že v řadě původem řeckých rodin již ženy měly turečtinu jako svůj hlavní, dominantní jazyk a k dětem již hovořily téměř výhradně turecky. Takové děti by se pak při komunikaci s jinými obyvateli v řečtině přirozeně dopouštěly gramatické a fonologické impozice z turečtiny do řečtiny, kterou ovládaly velmi nedokonale.

Uvedený rozpor mezi oběma teoriemi a výhodnost Van Coetsemova pohledu však zatím nejsou reflektovány v hlavních pracích zabývajících se výzkumem těchto novořeckých dialektů. V poslední době se objevují texty grecistů, v nichž jsou obě základní perspektivy – kontaktologická a dialektologická – kombinovány. Právě v takových pracích se dosahuje velmi zajímavých výsledků, neboť první perspektiva jim dává dobrou základnu teoretickou, zatímco druhá přesnější ukotvení empirické. Zaměřují se však na jiné aspekty kontaktologického zkoumání, než je námi diskutovaný způsob přenosu jazykových elementů z jednoho jazyka do druhého. Jako příklad lze uvést texty Karatsareasovy. Tento badatel u řady jevů zejména kappadockého dialektu, u nichž se obvykle bez přesnější analýzy konstatuje turecký vliv, dochází k subtilnějšímu závěru, že pro tyto jevy byly už připraveny interní podmínky v systému jednotlivých dialektů a externí turecký vliv jejich rozvoj jenom usměrnil, urychlil či zvýraznil. Konkrétně to autor předpokládá u těchto rysů: omezené užívání určitého členu,¹⁵ ztráta kategorie gramatického rodu,¹⁶ posílení aglutinačního vyjadřování ve jmenné flexi na úkor vyjadřování flexivního,¹⁷ slovosled adpozičních elementů.¹⁸ Karatsareas svoje analýzy prezentuje více či méně explicitně jako boření mýtu o silném vlivu turečtiny na maloasijské dialekty řečtiny, ale takový postup je asi spíše jen součástí boje o pozornost. Jeho výklad v podstatě odpovídá klasické poučce funkčního strukturalismu pražské školy, že vnější

15 Karatsareas (2013).

16 Karatsareas (2009; 2014).

17 Karatsareas (2016a).

18 Karatsareas (2016b).

faktory mohou mít vliv na jazykovou změnu, jen pokud to není v rozporu s vnitřní dispozicí systému daného jazyka.¹⁹ V novějších přístupech nereflektujících příliš historii oboru se pak hovoří o multikauzalitě jazykové změny.²⁰ Tu však v rámci svého modelu zastává i Thomasonová, takže není příliš zřejmé, vůči čemu či komu se vlastně Karatsareas vymezuje. Každopádně lze konstatovat, že hlavním tématem a přínosem jeho textů je hlubší diskuse nad otázkou souhry vnějších a vnitřních faktorů v jazykovém vývoji obecně a při jazykovém kontaktu konkrétně. Druhou Karatsareasovou zásluhou je pak upozornění na to, že Dawkinse je třeba číst poctivě a nevytrhávat některé jeho shrnující závěry z kontextu. Například často citovaná pasáž z Dawkinse, že v kappadockém dialektu „tělo zůstalo řecké, ale duše se stala tureckou“,²¹ se ve skutečnosti netýkala celkového hodnocení stavu tohoto nářečí, jak se obvykle myslí, ale jenom některých jeho syntaktických rysů.²² Z dalších prací kombinujících dialektologickou a kontaktologickou perspektivu je třeba jmenovat dlouhodobý výzkum Janseho. Tento autor se jasně vyslovuje pro kontaktní původ řady gramatických rysů řeckých dialektů v Malé Asii;²³ někdy přitom zaujímá ještě radikálnější stanovisko než Thomasonová, z níž jinak hlavně vychází, a naznačuje, že by se kappadocký dialekt mohl chápat i jako smíšený jazyk.²⁴ Texty jiných autorů zabývajících se kontaktem turečtiny a novořeckých dialektů pak většinou tematizují otázku formální adaptace přejatých elementů v systému přijímajícího jazyka,²⁵ což je v obecné kontaktologii také „hot topic“.²⁶

Z řečeného lze uzavřít, že nový impuls ve výzkumu maloasijských dialektů řečtiny lze očekávat od okamžiku, kdy si řečtí dialektologové zkoumající tyto dialekty z kontaktologické perspektivy povšimnou, že vedle klasického modelu jazykového kontaktu vyvíjeného Thomasonovou existují i alternativní modely, které se na případy silného vlivu jednoho jazyka na druhý dívají jinak a docházejí přitom k lepším výsledkům. Především Van Coetsemovy práce, jejichž explikační síla je v posledních letech znovu objevována,²⁷ čekají, až je řečtí dialektologové vezmou do

19 Srov. Vachek (1962).

20 Srov. Dorian (1993), k další literatuře viz Boček (2014: 180–181).

21 „...the Turkish has replaced the Greek spirit; the body has remained Greek, but the soul has become Turkish“ (Dawkins 1916: 198).

22 Srov. k tomu Karatsareas (2013: 200).

23 Janse (2001a; 2001b; 2002; 2004; 2009a; 2009b).

24 Srov. Janse (1999). Najdou se však naopak i texty, v nichž se autor bez otázky kontaktního působení zcela obejde, ačkoli rozebírá jevy, které se tradičně za kontaktně vzniklé považují (srov. Janse 1998a; 1998b).

25 Srov. Ralli (2012), Ralli – Gkiouleka – Vasiliki (2015), Bağrıaçık – Ralli – Melissaropoulou (2015), Melissaropoulou (2016).

26 Srov. Calabrese – Wetzels (2009).

27 Srov. Lucas (2012; 2014), Boček (2013).

rukou. Přesnější analýza empirického materiálu v duchu Van Coetsemova modelu jazykového kontaktu by mohla být jednak dalším testem, v němž se ověří jeho síla, jednak by v kladném případě mohla přinést realističtější výklad této kontaktní situace.²⁸

Bibliografie

- Bağrıaçık, M. – Ralli, A. – Melissaropoulou, D. 2015. Borrowing Verbs from Oghuz Turkic: Two Linguistic Areas. In F. Gardani – P. Arkadiev – N. Amiridze (eds.), *Borrowed Morphology*. Berlin/Boston/Munich, 109–135.
- Boček, V. 2013. Praslovanština, jazykový kontakt a kontaktní lingvistika. *Slavia* 82, 15–34.
- Boček, V. 2014. *Praslovanština a jazykový kontakt*. Praha.
- Calabrese, A. – Wetzels, W. L. (eds.) 2009. *Loan Phonology*. Amsterdam/Philadelphia.
- Coetsem, F. van 1988. *Loan Phonology and the Two Transfer Types in Language Contact*. Dordrecht.
- Coetsem, F. van (recenze) 1990. 1. S. G. Thomason – T. Kaufman: *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley/Los Angeles/Oxford 1988; 2. I. Lehiste: *Lectures on Language Contact*. Cambridge, MA 1988; 3. R. Wardhaugh: *Languages in Competition, Dominance, Diversity, and Decline*. Oxford 1987. *Language in Society* 19, 260–268.
- Coetsem, F. van 2000. *A General and Unified Theory of the Transmission Process in Language Contact*. Heidelberg.
- Dawkins, R. M. 1910. Modern Greek in Asia Minor. *Journal of Hellenic Studies* 30, 109–132.
- Dawkins, R. M. 1916. *Modern Greek in Asia Minor: A Study of the Dialects of Silli, Cappadocia and Phárasa with Grammar, Texts, Translations and Glossary*. Cambridge.
- Dawkins, R. M. 1937. The Pontic Dialect of Modern Greek in Asia Minor and Russia. *Transactions of the Philological Society* 36, 15–52.
- Dawkins, R. M. 1940. The Dialects of Modern Greek. *Transactions of the Philological Society* 39, 1–38.
- Dawkins, R. M. 2011. *Modern Greek in Asia Minor: A Study of the Dialects of Silli, Cappadocia and Phárasa with Grammar, Texts, Translations and Glossary*. Memphis.
- Dorian, N. C. 1993. Internally and Externally Motivated Change in Language Contact Settings: Doubts about Dichotomy. In C. Jones (ed.), *Historical Linguistics: Problems and Perspectives*. London, 131–155.
- Drinka, B. 2010. Language Contact. In S. Luraghi – V. Bubenik (eds.), *The Continuum Companion to Historical Linguistics*. London, 325–345.
- Gardani, F. 2008. *Borrowing of Inflectional Morphemes in Language Contact*. Frankfurt am Main.
- Halliday, W. R. 1955. Obituary: R. M. Dawkins, 1871–1955. *Folklore* 66, 299–301.
- J. M. 1956. Obituary: R. M. Dawkins, 1871–1955. *Man* 56, 7–8.
- Janse, M. 1998a. Cappadocian Clitics and the Syntax-Morphology Interface. In B. D. Joseph – G. Horrocks – I. Philippaki-Warbuton (eds.), *Themes in Greek Linguistics* 11. Amsterdam/Philadelphia, 257–281.

28 Dalšímu výzkumu naopak určitě nepomůže nové vydání Dawkinsovy monografie (Dawkins 2011), jedná se totiž o tisk textu pouze přečteného ze skenu rozpoznávacím programem, ale bez jakýchkoli dalších zásahů, zůstalo v něm tedy obrovské množství chyb. Vůbec se navíc nepředvedly alfabetské znaky, a celý počín se tak stal pro čtenáře bezcenným. Získala pouze firma General Books LLC, specializující se na tento způsob publikování.

- Janse, M. 1998b. Grammaticalization and Typological Change: The Clitic Cline in Inner Asia Minor Greek. In M. Janse – A. Verlinden (eds.), *Productivity and Creativity. Studies in General and Descriptive Linguistics in Honor of E. M. Uhlenbeck*. Berlin/New York, 521–547.
- Janse, M. 1999. Greek, Turkish, and Cappadocian Relatives Revis(it)ed. In A. Mozer (ed.), *Greek Linguistics '97. Proceedings of the 3rd International Conference on Greek Linguistics*. Athens, 453–462.
- Janse, M. 2001a. Morphological Borrowing in Asia Minor Greek. In Y. Aggouraki – A. Arvaniti – J. Davy – D. Goutsos – M. Karyolaimou – A. Panagiotou – A. Papapavlou – P. Pavlou – A. Roussou (eds.), *Proceedings of the 4th International Conference on Greek Linguistics, Nicosia, September 17–19, 1999*. Thessaloniki, 473–479.
- Janse, M. 2001b. Cappadocian Variables. In M. Janse – B. D. Joseph – A. Ralli (eds.), *Proceedings of the First International Conference of Modern Greek Dialects and Linguistic Theory (Patras, Greece, Oct. 12–14, 2000)*. Patras, 79–88.
- Janse, M. 2002. Aspects of Bilingualism in the History of the Greek Language. In J. N. Adams – M. Janse – S. Swain (eds.), *Bilingualism in Ancient Society: Language Contact and the Written Text*. Oxford, 332–390.
- Janse, M. 2004. Animacy, Definiteness and Case in Cappadocian and Other Asia Minor Greek Dialects. *Journal of Greek Linguistics* 5, 3–26.
- Janse, M. 2009a. Watkins' Law and the Development of Agglutinative Inflections in Asia Minor Greek. *Journal of Greek Linguistics* 9, 93–109.
- Janse, M. 2009b. Greek-Turkish Language Contact in Asia Minor. *Études Helléniques / Hellenic Studies* 17, 37–54.
- Johanson, L. 2002. *Structural Factors in Turkic Language Contacts*. Richmond.
- Karatsareas, P. 2009. The Loss of Grammatical Gender in Cappadocian Greek. *Transactions of the Philological Society* 107, 196–230.
- Karatsareas, P. 2013. Understanding Diachronic Change in Cappadocian Greek: The Dialectological Perspective. *Journal of Historical Linguistics* 3, 192–229.
- Karatsareas, P. 2014. On the Diachrony of Gender in Asia Minor Greek: The Development of Semantic Agreement in Pontic. *Language Sciences* 43, 77–101.
- Karatsareas, P. 2016a. Convergence in Word Structure: Revisiting Agglutinative Noun Inflection in Cappadocian Greek. *Diachronica* 33, 31–66.
- Karatsareas, P. 2016b. The Asia Minor Greek Adpositional Cycle: A Tale of Multiple Causation. *Journal of Greek Linguistics* 16, 47–86.
- Lucas, C. 2012. Contact-Induced Grammatical Change: Towards an Explicit Account. *Diachronica* 29, 275–300.
- Lucas, C. 2014. Contact-Induced Language Change. In C. Bower – B. Ewans (eds.), *The Routledge Handbook of Historical Linguistics*. London, 519–536.
- Mackridge, P. 1990. 'Some Pamphlets on Dead Greek Dialects': R.M. Dawkins and Modern Greek Dialectology. *The Annual of the British School at Athens* 85, 201–212.
- Marle, J. van 2003. Elite-Governed vis-à-vis Non-Elite-Governed Contact Situations. In B. D. Joseph – J. DeStefano – N. G. Jacobs – I. Lehiste (eds.), *When Languages Collide: Perspectives on Language Conflict, Language Competition, and Language Coexistence*. Columbus, 122–137.
- Matras, Y. 2009. *Language Contact*. Cambridge.
- Melissaropoulou, D. 2016. Loanwords Integration as Evidence for the Realization of the Gender and Inflection Class: Greek in Asia Minor. In A. Ralli (ed.), *Contact Morphology in Modern Greek Dialects*. Cambridge, 145–177.

- Ralli, A. 2012. Morphology in Language Contact: Verbal Loanblend Formation in Asia Minor Greek (Aivaliot). In M. Vanhove – T. Stolz – H. Otsuka – A. Urdze (eds.), *Morphologies in Contact*. Berlin, 177–194.
- Ralli, A. – Gkiouleka, M. – Vasiliki, M. 2015. Gender and Inflection Class in Loan Noun Integration. *SKASE Journal of Theoretical Linguistics* 12, 422–460.
- Smits, C. 1998. Two Models for the Study of Language Contact: A Psycho-Linguistic Perspective Versus a Socio-Cultural Perspective. In M. S. Schmid – J. R. Austin – D. Stein (eds.), *Historical Linguistics, Düsseldorf, 10–17 August 1997. Selected Papers from the 13th International Conference on Historical Linguistics*, 10–17 August 1997. Amsterdam, 377–391.
- Thomason, S. G. 1980. Continuity of Transmission and Genetic Relationship. In E. C. Traugott – R. Labrum – S. C. Shepherd (eds.), *Papers from the Fourth International Conference on Historical Linguistics, Stanford, March 26–30 1979*. Amsterdam, 27–35.
- Thomason, S. G. 1997. On Mechanisms of Interference. In S. Eliasson – E. H. Jahr (eds.), *Language and its Ecology. Essays in Memory of Einar Haugen*. Berlin/New York, 181–207.
- Thomason, S. G. 1998. On Reconstructing Past Contact Situations. In J. H. Hill – P. J. Mistry – L. Campbell (eds.), *The Life of Language. Papers in Linguistics in Honor of William Bright*. Berlin/New York, 153–168.
- Thomason, S. G. 2001. *Language Contact: An Introduction*. Edinburgh.
- Thomason, S. G. 2003. Contact as a Source of Language Change. In B. D. Joseph – R. D. Janda (eds.), *The Handbook of Historical Linguistics*. Malden, 687–712.
- Thomason, S. G. 2008. Social and Linguistic Factors as Predictors of Contact-Induced Change. *Journal of Language Contact* 2, 42–55.
- Thomason, S. G. 2009. Why Universals VERSUS Contact-Induced Change? In M. Filppula – J. Klemola – H. Paulasto (eds.), *Vernacular Universals and Language Contacts. Evidence from Varieties of English and Beyond*. New York/Abingdon, 349–364.
- Thomason, S. G. 2015. When Is the Diffusion of Inflectional Morphology Not Dispreferred? In F. Gardani – P. Arkadiev – N. Amiridze (eds.), *Borrowed Morphology*. Berlin/Boston/Munich, 27–46.
- Thomason, S. G. – Kaufman, T. 1988. *Language Contact, Creolization, and Genetic Linguistics*. Berkeley/Los Angeles/Oxford.
- Vachek, J. 1962. On the Interplay of External and Internal Factors in the Development of Language. *Lingua* 11, 433–448.
- Winford, D. 2005. Contact-Induced Changes: Classification and Processes. *Diachronica* 22, 373–427.
- Winford, D. 2007. Some Issues in the Study of Language Contact. *Journal of Language Contact* 1, 22–40.
- Winford, D. 2010. Contact and Borrowing. In R. Hickey (ed.), *The Handbook of Language Contact*. Malden, 170–187.
- Winford, D. 2013a. Social Factors in Contact Languages. In P. Bakker – Y. Matras (eds.), *Contact Languages: A Comprehensive Guide*. Boston/Berlin, 363–416.
- Winford, D. 2013b. On the Unity of Contact Phenomena: The Case for Imposition. In C. de Féal (ed.), *In and Out of Africa. Languages in Question. In Honour of Robert Nicolai. Volume 1: Language Contact and Epistemological Issues*. Louvain-la-Neuve/Walpole, MA, 43–71.
-